

R.P.M. Rhoen

Korte versie

Zilverwandeling

Van zilverwerkplaats

over het Hof

naar zilverfabriek

van de Nassaus

naar juwelierswinkel

en de Slotlaan

in Zeist







## Wat is er leuker dan wandelen, zien, lezen en leren?



Aan de hand van een oude plattegrond van Zeist van 1930 lopen we door het historische hart van Zeist. Met de kaart en de foto's is de wandeling een waar wandelplezier.

Tijdsduur van de wandeling is 1 uur tot 2<sup>1</sup>/<sub>2</sub> uur. Alles is afhankelijk van de tijd die u neemt voor het lezen en bekijken.

### Korte versie

Van de wandeling zijn twee versies:

- 1 Een uitgebreide versie met veel verhalen die te maken hebben met het verleden. De veranderingen worden in beeld gebracht aan de hand van foto's uit het verleden en heden. In de uitvoerige versie (64 pagina's) staan twee oude films van Zeist en omgeving en elf nieuwe films die de wandeling van boven in beeld brengen. Op de nieuwe films zijn de zichtlijnen heel goed te zien, zo ook de bovenkant van Het Slot, een overzicht van het Zuster- en Broederplein, Het Rond, de Slotlaan en de Verlengde Slotlaan.
- 2 De kort versie waarin de geschiedenis veel minder aan de orde komt, de foto's die het verleden laten zien zijn ongeveer een kwart van de uitgebreide versie.

De beide versies staan op de site van Stichting De Zilver-Kamer - [www.zilverkamerzeist.nl/historie](http://www.zilverkamerzeist.nl/historie) of rechtstreeks [zilverkamerzeist.nl/zilverwandeling](http://zilverkamerzeist.nl/zilverwandeling).

- 1 — De start van de wandeling is bij de theekoepel in de Slottuin - tegenover het parkeerterrein aan de Zinzendorflaan.

## Oudste sporen van Zeist

Er is gekozen om bij de theekoepel in de Slottuin te beginnen, omdat hier nog deels de tastbare geschiedenis van het 17e-eeuwse Zeist te vinden is. Alleen de toren van de Oude Kerk aan de 1e Dorpsstraat is ouder, die stamt uit eind 12e-eeuw. Zeist is wel ouder. De oudste sporen van bewoning dateren van tussen 400 en 750 na Christus.

De eerste naamsvermelding is in een akte uit 838, die trouwens niet in origineel is overgeleverd maar afgeschreven in een cartularium uit het eind van de 12e-eeuw.

In het verleden liet men het liefst de dorpsgeschiedenis in de Romeinse tijd beginnen. Burgemeester Schas schreef in 1858 dat de Romeinse naam Saestum zou zijn geweest en dat de toren van de Oude Kerk in oorsprong een Romeinse wachttoren was.

- 2 — We kijken naar links en rechts

## De parkaanleg en Franse tuinen

Een andere reden om hier de wandeling te beginnen is dat de theekoepel een relict is van de tuinen en parken van Slot Zeist die in Frans classicistische stijl waren aangelegd. Een tweede overblijfsel is de aan de overkant van de vijver liggende en



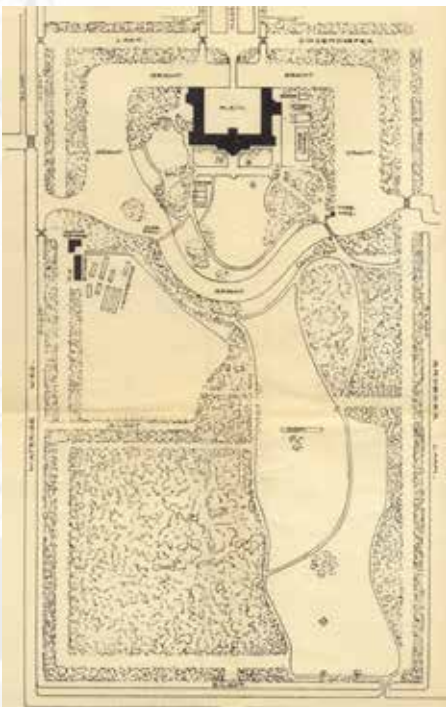
► De theekoepel in de Slottuin.





▲ Beeldengroep 'Europa en Afrika', allegorische voorstelling van de stroomgoden Afrika (links) en Europa (rechts), van Albert Xavery aan de gracht van Slot Zeist, laatste kwart 17e-eeuw.

De beeldengroep had nog een pendant voorstellende 'Azië en Amerika'. De beelden van deze vier werelddelen waren een verwijzing naar de status van Willem Adriaan van Nassau-Odijk: zijn Slot centraal als centrum van de wereld.



▲ Een plattegrond van het Slotterrein, opgemaakt 1920-1921. Collectie gemeente Zeist.



▲ De in verval geraakte Brouwerij, 1972. Collectie rce, Amersfoort.

in Theresia geel geschilderde beeldengroep 'Europa en Afrika' van de beeldhouwer Albert Xavery (1664-1728). Ze zouden ook de stroomgoden Rijn en Nijl kunnen zijn. Stroomgoden zijn personificaties van rivieren, een traditie uit de Romeinse tijd. De steensoort is Bentheimer.

Aan de noordwestzijde - kant Waterigeweg - stond nog een theekoepel en lag de beeldengroep 'Azië en Amerika', personificaties van rivieren in Azië en Amerika. Die zijn beiden voor 1831 verdwenen.

Het gedeelte van Zeist boven de lijn Utrechtseweg-Dorpsstraat-Drieborgseweg was tot midden 19e-eeuw heide. Het zand hield het water niet vast en liep via beken richting Het Slot of kwam als kwelwater naar boven. Het water liep door de beeldengroepen de Slotvijver in.



▲ Gezicht op een deel van de tuinen achter Het Slot voor de brug met het blauwe hek, eerste kwart 18e-eeuw. Gravure van Daniël Stoopendaal. Collectie zHG, Zeist.

Met de aanleg van de tuinen zal in 1677 zijn begonnen. Een eigenaar van een buitenplaats zag graag tuinen en parken die tot wasdom waren gekomen als hij zijn bezit ging bewonen.

We moeten wel bedenken dat hij nog niet alle gronden tot zijn beschikking had. Van enkele percelen aan de Waterigeweg duurde het tot 1681.

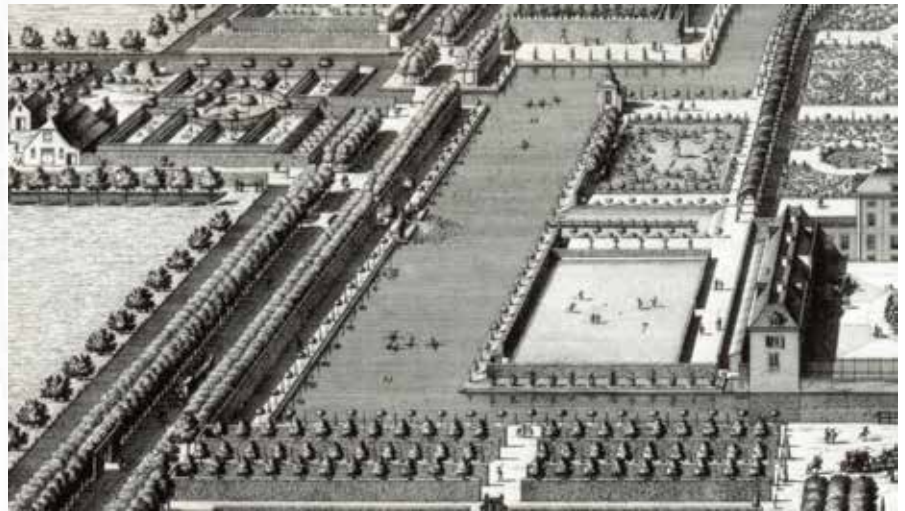
Vanuit het bruggetje bij de theekoepel kijken we op de Brouwerij. Oorspronkelijk stonden daar de tuinmanswoning, de koetshuizen met de stallen en de huisbrouwerij. Na 1818 werd er geen bier meer gebrouwen. Op den duur werd het hier ontstane buurtje Brouwerij genoemd. Het tot een ruïne vervallen complex - waar eind 19e-eeuw veertien gezinnen woonden -, werd in 1993 afgebroken. Op dezelfde plek en met behoud van de historische straatnaam werd in 1994-1996 door architectenbureau Van Asbeck te Driebrgen een nieuw wijkje gebouwd, onder de naam Slotstaete.

Kijken we richting van het Slottuintheater, dan kan men zich moeilijk voorstellen dat daar het eerste sportveld van Zeist heeft gelegen. Een gedeelte van de tuin was ingericht als kolfbaan. Kolf was een veel beoefende sport. Het werd gespeeld op een door houten schotten omgeven veld. Aan ieder eind stond een houten paal en de bal werd met een soort hamer, later met een groot hockeystickachtig slaghout, via de wanden en de palen gespeeld.





▲ Hendrik Marsman (Zeist 1899-1940 Golf van Biskaje aan boord van het stoomschip Berenice).



▲ Gedeelte van de gravure 'Het gezicht van het huys van Zeyst met zyn tuynen en plantagien', Daniel Stoopendaal, begin 18e eeuw. Links van Het Slot de ommuurde kolfbaan. Col. gemeente Zeist.

### 3 – Door de Slottuin richting Het Slot

**Vanaf de theekoepel volgen wij het buitenste tuinpad dat langs de Slotvijver loopt en stoppen bij het punt waarvan in het verlengde de Koelaan ligt.**



▲ Grafsteen van J.T.Grothe.

▲ Grenspaal van het landgoed Beerschoten.

Als we richting Bunnik kijken zien we links van de Koelaan sportvelden liggen. In de 30'er jaren wilde men daar een villawijk aanleggen. In 1933 werd aan de op dat terrein geprojecteerde straat de naam Godfried van Seystlaan gegeven (ingetrokken in 1953). Godfried van Seyst zou in de 12e-eeuw op het oude Huis Zeist hebben gewoond.

Eens stond de dichter Hendrik Marsman (1899-1940) - een geboren en getogen Zeistenaar - in de omgeving van het kruispunt Blikkenburgerlaan-Koelaan-Waterigeweg en nam het vergezicht in zich op. Aan zijn jeugdvriend Arthur Lehning (1899-2000) schreef hij in oktober 1918: *'Elken dag wandel of rijd ik achter ons dorp - 't land is zwart en bruin en groen en geel, en de boomen zijn goud en zwart en welk-groengeel - en de lucht is grijs, blauw-grijs en grijs-violet-vloeiend (...).'*

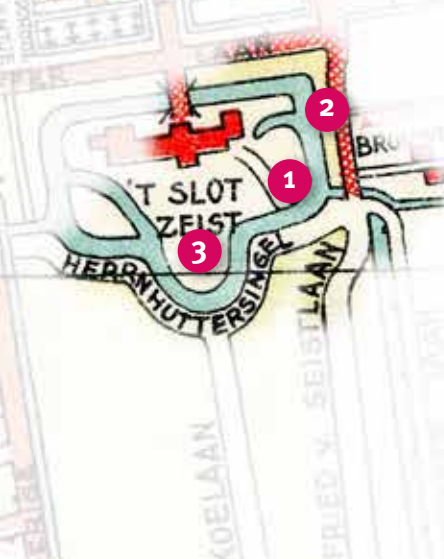
**Wij vervolgen het pad totdat wij in het park links van Het Slot uitkomen.**

4 — Onder de grafsteen waarin de naam 'J.T. Grothe' gebeiteld staat, ligt niemand begraven. De steen werd in 1959 gevonden bij de sloop van het Schippershuis aan de Waterigeweg. Men besloot de grafsteen in de Slottuin te leggen. Vermoedelijk heeft de steen het familiegraf van Jacob Theodoor Grothe (1822-1894) gedekt. Evenals een grenspaal van Beerschoten die men elders in de gemeente Zeist vond.

*Sinds mei 2023 ligt de grafsteen op de Oude Algemene Begraafplaats Zeist.*

Het Slotcomplex dat door drie generaties Nassaus was opgebouwd, viel in 1830 uiteen. Jhr. Jan Elias Huydecoper (1798-1865) werd eigenaar van Slot Zeist en het terrein dat omgrend wordt door de Zinzendorflaan, Blikkenburgerlaan en de Waterigeweg.

De bekende tuinarchitect Jan David Zocher (1791-1870) ontwierp in 1831 een plan voor aanleg van de tuinen en het park in de Engelse landschapstijl. Het eilandje is door hem bedacht.







▲ Zicht op de brug bij Het Slot aan de voorzijde en de Zinzendorflaan, eerste kwart 20e eeuw. Collectie RCE, Amersfoort.



▲ Ontwerptekening van J.D. Zocher voor de verandering van de Franse tuin achter Het Slot in een park in Engelse landschapsstijl, 1831. Het plan is niet volledig uitgevoerd. De originele tekening is in bezit van de gemeente Zeist. Foto collectie RCE, Amersfoort.



▲ Hoofdingang van Het Slot en de zichtlijn richting de Slotlaan. Duidelijk te zien zijn de zijvleugels.



Als de brasserie in de linker Slotvleugel open is, kunnen we door dit etablissement naar het Slotplein lopen. Zo niet, dan lopen wij terug naar de theekoepel, over de voetgangersbrug, linksaf over de Hernhuttersingel en slaan vervolgens linksaf het pad in dat ons langs de Slotvijver voert om uit te komen vlak bij de toegangsbrug naar het Slotplein.

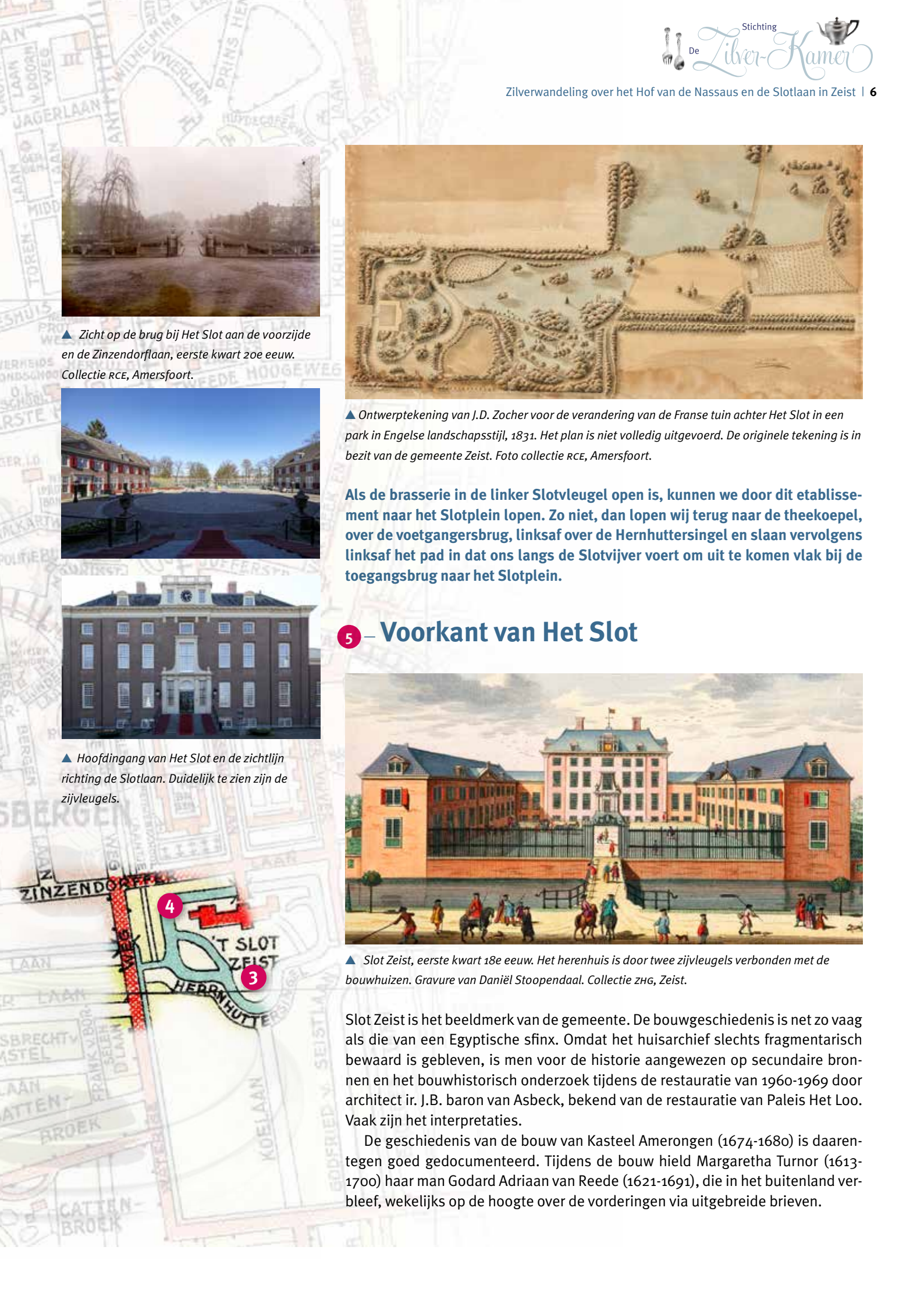
## 5 – Voorkant van Het Slot



▲ Slot Zeist, eerste kwart 18e eeuw. Het herenhuis is door twee zijvleugels verbonden met de bouwhuizen. Gravure van Daniël Stoopendaal. Collectie ZHG, Zeist.

Slot Zeist is het beeldmerk van de gemeente. De bouwgeschiedenis is net zo vaag als die van een Egyptische sfinx. Omdat het huisarchief slechts fragmentarisch bewaard is gebleven, is men voor de historie aangewezen op secundaire bronnen en het bouwhistorisch onderzoek tijdens de restauratie van 1960-1969 door architect ir. J.B. baron van Asbeck, bekend van de restauratie van Paleis Het Loo. Vaak zijn het interpretaties.

De geschiedenis van de bouw van Kasteel Amerongen (1674-1680) is daarentegen goed gedocumenteerd. Tijdens de bouw hield Margaretha Turnor (1613-1700) haar man Godard Adriaan van Reede (1621-1691), die in het buitenland verbleef, wekelijks op de hoogte over de vorderingen via uitgebreide brieven.







Er is bijvoorbeeld niets bekend over waar de bouwmaterialen voor Slot Zeist vandaan kwamen en hoe die werden aangevoerd. Bij de bouw van Kasteel Amerongen wordt al gezegd dat de bouwkosten zeer hoog zullen zijn ‘vermits all de materialen per asch aen ‘t huis moeten gebracht worden’ (daar al het materiaal over de weg moet worden aangevoerd).

## 6 – Op het Slotplein voor het hoofdgebouw waar boven de ingangspartij de jaartallen 1677 en 1686 staan

Men neemt aan dat in 1677 met de bouw van de zijvleugels werd begonnen. Anderen menen pas in 1681. In oktober 1682 maakte Constantijn Huygens jr. (1628-1697) als eerste melding van een bezoek aan Zeist. De bouw van het hoofdgebouw vond vermoedelijk plaats in de jaren 1685-1686 en de voltooiing van het interieur in 1688.

Er is weleens beweerd dat deze zijde oorspronkelijk de achterzijde zou zijn geweest en dat aan de tuinzijde de hoofdingang was gelegen. Dit verhaal duikt nog regelmatig op.

Als architect van het hoofdgebouw wordt Jacob Roman genoemd. Het is een toeschrijving, want een bewijs is er niet van gevonden. Men baseert zich op de stijlkenmerken en omdat Willem III in 1684 paleis Het Loo door Roman liet bouwen en inrichten door Marot. Deze laatste zou ook het interieur van Het Slot hebben verzorgd.

Huydecoper liet Het Slot moderniseren en inrichten volgens de Biedermeiermode. Bij de restauratie die uitgevoerd werd tussen 1960-1969 werd het gebouw weer teruggebracht in de 17e-eeuwse toestand. Van het interieur is het meeste van elders afkomstig. Er zijn weinig originele onderdelen bewaard gebleven.

Willem Adriaan heeft met zijn Slotcomplex de huidige structuur van het centrum Zeist bepaald. De monumentaliteit van Slot Zeist met zijn tuinen, parken en bossen werd bereikt door middel van een stelsel van assen. Op het midden van de Slotas staat het hoofdgebouw. Aan de voorzijde is de as ongeveer 4,5 km lang en aan de achterzijde 1,5 km.

De Slotlaan en de Koelaan waren bedoeld als zichtas. Zo was de Koelaan voor het verkeer afgesloten door middel van twee slagbomen. Pas in 1830 werd de Koelaan voor het verkeer opengesteld.

De Slotlaan liep in een rechte lijn door tot aan de Kerklaan in Soesterberg, die op de Amersfoortseweg uitkomt. Nu eindigt de Verlengde Slotlaan bij het kunstwerk aan de A28, gewijd aan de liefde. Het gedeelte vanaf Het Rond tot aan de Wouderbergseweg werd in 1830 voor het verkeer opengesteld als onderdeel van de toen nieuw aangelegde Wouderbergseweg.

Bij de Slotas (Koelaan - Nassau-Odijklaan - Slotlaan - Verlengde Slotlaan) kan men zich afvragen of de Nassauer Allee en de Lindenallee (1653) in Kleef niet tot voorbeeld hebben gediend.

Tegen het midden van de 17e-eeuw ontstond een groot aantal buitens in het Sticht. Dat was een gevolg van de verkoop van geconfisqueerde geestelijke goederen. In die ontwikkeling past de bouw van Slot Zeist.

Het Slot werd in de eerste jaren zowel ‘het Hof’, als ‘t huijs van den heer van Odijk’ als wel ‘het Huijs te Zeijst’ genoemd.



▲ *Tweede Kristallisatie (Observer) (7e stadium van de liefde) 1996. Piet Slegers maakte het roestvast stalen beeld in opdracht van de gemeente Zeist en de Friendship Alliance Foundation, ‘in dankbare herinnering aan de Amerikaans militairen die van 1954-1994, inclusief de koude oorlog, het luchtruim van Nederland en van andere Navo-landen in West-Europa hebben bewaakt’.*



▲ Foto 1886. Genomen van het dak van Slot Zeist. Fotograaf jhr. H.P. van Wioldrecht (1863-1912).

Slot Zeist is sinds 1924 eigendom van de gemeente Zeist. De gemeente wilde door aankoop voorkomen dat Het Slot zou worden afgebroken! Hooguit zouden de zijvleugels blijven staan. Ter verdediging van het voorstel zei burgemeester baron Van Tuyl van Serooskerken: 'Hoofdzaak is monumentenzorg.' Sindsdien mag de gemeente Zeist zich 'Vrouw van Zeist' noemen.

De laatste particuliere eigenaar en bewoner was mr. René Labouchère (1870-1934). Hij bewoonde Het Slot tot 1924. In de linkervleugel woonde zijn zuster met haar gezin.

In de geschiedenis van Het Slot werd het vaker door meerdere huishoudens bewoond. In het begin van de 19e-eeuw was het gebouw opgedeeld in vier appartementen.

Bijna 250 jaar werd Het Slot door welgestelde families bewoond.



▲ ► Twee - met de hand ingekleurde - ansichtkaarten uit begin 20e eeuw.



Op 18e-eeuwse prenten is te zien dat het Slotplein werd afgesloten door een smeedijzeren hekwerk tussen de twee vooruitspringende zijvleugels. In de 19e-eeuw werd het hek verwijderd. Het huidige hekwerk met vergulde lanspunten is geplaatst bij de restauratie in de jaren 1960-1969. Aan de hand van een lanspunt die in de gracht werd gevonden, is het hek gereconstrueerd. Zoals bij paleis Noordeinde in Den Haag en paleis Het Loo in Apeldoorn is ervoor gekozen om het hekwerk blauw te verven.



Boven het smeedijzeren inrijhek prijkt een gekroond wapenschild met het wapen van Nassau-LaLecq, de Nassau bastaardtak die afstamde uit de relatie van prins Maurits (1567-1625) met Margaretha van Mechelen (circa 1580-1662). Tot dit geslacht behoorde de bouwheer van Het Slot Willem Adriaan van Nassau-Odijk. De vier grote kwarten, van linksboven met de klok mee het wapen van het graafschap Nassau, graafschap Katzenelnbogen, graafschap Diez en graafschap Vianen. In het hartschild het wapen van de heerlijkheid van de Lek.



Voor we het Slotplein verlaten memoreren we twee huwelijken van leden uit het Huis Van Nassau-LaLecq die op Het Slot werden gesloten. Een dochter van Willem Adriaan, Elisabeth Wilhelmina 'de Nassouw' (1671-1729), trouwde er in 1692 haar neef graaf Maurits Lodewijk II van Nassau-LaLecq (1670-1740). 32 jaar later trouwde hun zoon Willem Hendrik graaf van Nassau-LaLecq (1693-1762) op dit adellijke huis met Jacoba Adriana Noirot (1699-1724). De bruid stamde uit een Utrechtse patriciërsfamilie. Met pracht en praal zullen beide huwelijken zijn gevierd. In de Spiegelzaal zullen de bruidsparen met familie en gasten hebben aanzeten aan een feestelijke dis gedekt met zilver en kristal.



Er heeft zich op dit plein een familiedrama afgespeeld. Op 12 februari 1878 viel David Labouchère, het 9-jarig zontje van het echtpaar Labouchère-Voombergh, van het dak. Hij liep met een paar broertjes in de dakgoot. Aan de gevolgen van deze val overleed hij.

**Wij verlaten het Slotplein over de brug en slaan linksaf om verder te lopen over de Zinzendorflaan.**

## 7 – Zinzendorflaan richting Waterigeweg

Rechts ligt de godsakker van de Evangelische Broedergemeente. De begraafplaats werd in 1747 in gebruik genomen. Kenmerkend zijn de lange rijen kleine liggende grafstenen. Een breed pad deelt de begraafplaats in twee helften. Aan een kant rusten de broeders en aan de andere kant de zusters. De doden worden naast elkaar begraven in tijdsvolgorde van overlijden. Een ongeschreven stelregel is dat geen graf mag worden opgegraven.

Het hebben van een eigen begraafplaats speelde een belangrijke rol bij de vestiging in 1746 vanuit IJsselstein in Zeist.

Bij een begrafenis ligt een wit laken over de kist en de overledene wordt 'uitgeblazen' door koperblazers. Op Paasmorgen wordt een dienst op de begraafplaats gehouden.

Hendrik Marsman roept in zijn gedicht 'Ontbinding' (1929) het beeld van deze begraafplaats op.



▲ Thielselaantje vanaf de Zinzendorferlaan.

De landtong tussen de Slotvijver en de sloot aan de Waterigeweg werd in de volksmond Kamtsjatka genoemd. Kamtsjatka is een schiereiland bij Siberië. Het wandelpad werd Seufzerallee genoemd. Beide namen houden verband met het zendingswerk van de Evangelische Broedergemeente. Als de Broeders werden uitgezonden namen zij daar afscheid van hun verloofden en dat leidden tot huilpartijen. Het Duitse woord *Seufzer* betekent zucht.

Het verlengde van de Seufzerallee over de Zinzendorflaan heen - achter het Zusterplein - werd het Thielselaantje genoemd, naar August Wilhelm Thiel (1783-1861), lid van de Broedergemeente, die de weg liet aanleggen.

Er zijn nog meer straatnamen die aan de Broedergemeente herinneren, zoals het Filosofenlaantje tussen de Hernhuttersingel en de Blikkenburgerlaan - voorheen ook Broederlaan genoemd en Tielsche allée -, en Behringstraat voor de Karpervijver. De Beringstraat is de zeestraat tussen Amerika en Rusland.

We staan op de Zinzendorflaan. In 1928 genoemd naar Nikolaus Ludwig Graf von Zinzendorf und Pottendorf (1700-1760), stichter van de Evangelische Broedergemeente (Unitas Fratrum), ook wel Hernhutters of Moravische Broeders (1727) genoemd. En de Hernhuttersingel (1933).





▲ De Kromme Rijn werd ongeveer drieduizend jaar geleden actief, waarbij in de duizend jaar daarna de oeverwallen werden opgebouwd. In de 3e-eeuw n.Chr. liep een grote meander van de rivier nog langs Zeist. De Bisschopswetering herinnert als restgeul aan deze 'Zeister Rijn'.

Voor de brug die aansluiting geeft op de Waterigeweg nemen wij het voetpad dat achter de tuinen van het Zusterplein loopt.

## 9 – Over het Thielselaantje naar de Lageweg

Het is tegenwoordig moeilijk voor te stellen, maar Zeist kende vroeger scheepvaart. Men voer op Utrecht en vandaar op Amsterdam. De waterweg waarvan gebruik werd gemaakt was de Biltse en Zeister Grift, gegraven tussen 1638-1642. De sloot naast de Waterigeweg werd Schipperssloot genoemd en ook wel Schippersvaart. Links van het Thielselaantje lagen de loswallen. Zij waren tot 1872 eigendom van de heer van Zeist, die ze toen aan de gemeente Zeist verkocht. In 1930 werd de gemeentelijke losplaats opgeheven.

Het Thielselaantje heeft zich niet tot een woonstraat ontwikkeld als zijn pendant de Karpervijver.

Het laantje eindigt bij de Lageweg. Hier slaan wij rechtsaf.

## 10 – Een bedrijventerrein aan de Lageweg

Op de oude prenten, tekeningen kaarten van het Slotcomplex kan men zien dat dit een waterrijk gebied was. De aanvoer van water vanaf de heide was groot en de waterstand was hoger. In de tuinaanleg is er veel met water gewerkt.



▲▲ Gezicht op een deel van de tuinen achter Het Slot met de twee theekoepels aan de rand van de Slotvijver en de naaste omgeving. Midden 18e-eeuw. Tekeningen van Johannes de Bosch. Collecties gemeente Zeist en zHG, Zeist. Foto RCE, Amersfoort.



Maar ooit stroomde hier de Zeister Rijn. Deze rivier liep met een grote boog vanaf Odiijk door Stoetwegen en langs Zeist en boog dan af richting Rhijnauwen. Op het eind van de Romeinse tijd of het begin van de vroege middeleeuwen begon de verlanding van de Zeister Rijn, die nog tot in de 14e-eeuw in een gedeeltelijke verlande en moerassige staat bleef voortbestaan.

De bewering dat de Dorpsstraat ooit een kade is geweest, is onwaar.

De Lageweg is nu een drukke verkeersweg met doorgaand verkeer. Tot 1968 was het echter een verkeersluwe weg.

De houten brug over de Schipperssloot bij de Waterigeweg noemde men het Leugenbruggetje.

De Lageweg begrenst het Zusterplein aan de noordzijde. De Lageweg wordt van het Zusterplein gescheiden door een gracht. De Broedergemeente wilde begin 19e-eeuw blijkbaar de nijverheid stimuleren. Drie leden van die gemeente begon-

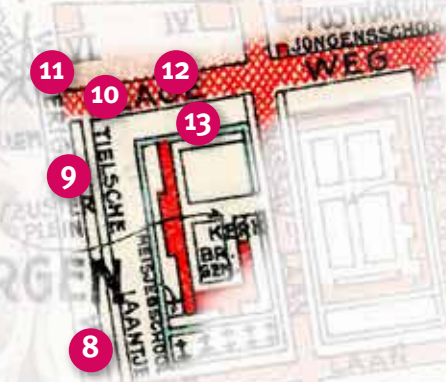






nen ieder aan de Lageweg hun eigen bedrijf. In 1832 richtte Carl Peter Hellström (1793/1794-?) een tabaksfabriek op, Ludwig Wilhelm Schütz (1805-1874) in 1834 een metaalgieterij en in 1835 Erich Lauridsen Nörngaard (1801/1802-1840) een aardewerkfabriek. Zo ontstond er een klein bedrijventerrein aan de rand van het Zusterplein.

Gelet op het brandgevaar dat die bedrijven met zich meebrachten, zij maakten gebruik van meerdere ovens, was de ligging aan de overkant van de gracht belangrijk. De ovens moesten altijd aan de kant van de gracht staan. Vlakbij stond ook het brandspuithuis van de Broedergemeente.



**11** — De aardewerkfabriek van Nörngaard werd in 1840 overgenomen door Ernst Christoph Martin (1805-1878). Hij fabriceerde de Zeister kachels. Twee witte kachelovens zijn nog te zien in de kerkzaal van de Broedergemeente en een exemplaar stond op paleis Soestdijk. Behalve kachels werden in de fabriek terracotta ornamenten gemaakt. Op het voormalige woonhuis van de familie Martin zijn die ornamenten nog te zien. Het pand is een rijksmonument.

Het moet een drukte van belang zijn geweest op dat stuk van de Lageweg. Bij Schütz werkten op het eind van de 19e-eeuw 44 en bij Martin 33 arbeiders.



Veel zinken fabricaten van Schütz zijn in het hele land terug te vinden: bijvoorbeeld een lantaarn bij de Koninklijke Stallen in Den Haag en de fontein op de Sint Janssingel in Arnhem.

Van zijn bedrijf resteert nog het kleine fabrieksgebouw op nummer 47.

**12** — Het woonhuis van Schütz (vanaf 1962 bekend als Zinzendorfhuis) op nummer 27 is aangewezen als rijksmonument. In het pand is sinds 2018 het museum Het Hernhutter Huis gevestigd. Tot de collectie behoort het beeld 'Louise', een beeld van een Grieks-Romeinse godin, aangekocht in 2012.



Aan de overzijde van de Lageweg bij de brug naar de Waterigeweg over de Schippersloot stond het in 1850 gebouwde huis van de brood- en banketbakker Ludwig Traugott Wunsche (1820-1903). Ook hij was een Broedergemeentelid. Zijn zaak werd in 1902 overgenomen door George Hermanus Figi (ook gespeld Fijgi en Fygi) (1863-1947). Figi verplaatste in 1909 zijn zaak naar Het Rond.

Aan de hoek met de Nassau-Odijklaan stond het in 1863 gebouwde herenhuis van Christian Carl Ludwig Schneider (1783-1865), eigenaar van hotel Hermitage. Eveneens met terracotta decoraties. Helaas werd op zaterdagmorgen 11 maart 1995 het pand Lageweg 8, dat nota bene een rijksmonument was, zonder vergunning deels gesloopt.

▲ Voormalig woonhuis van metaalgieter L.W. Schütz (gebouwd 1846). Thans biedt het onderdak aan museum Het Hernhutter Huis.

► Hotel Schneider (thans Hermitage), rechts richting de Dorpstraat, links richting Slot Zeist, omstreeks 1900. Collectie RCE, Amersfoort.







▲ De doorgang over het parkeerterrein om op het Zusterplein te komen.



▲ Zusterplein 2, het koetshuis, rechts de brug naar de parkeerplaats. Links van het koetshuis het pand waarin het onderwijsinstituut 'Wilhelmina' was gevestigd.



▲ Interieur van de kerkzaal van de Broedergemeente, in gebruik genomen in 1768.



▲ 1e jaarstudenten van de Utrechtse universiteit bestormen als afsluiting van hun ontgroening het meisjesinternaat op het Zusterplein in 1957.

Ruim voor pand nummer 47 (gele pand) slaan we rechtsaf en bereiken we een parkeerterrein dat wij oplopen om het Zusterplein te gaan.

## 13 – Over parkeerterrein naar Zusterplein

Het is binnen een kort tijdsbestek onmogelijk alle panden op dit monumentale plein te bespreken. Daarom aandacht voor die met een bijzondere geschiedenis.

- Zusterplein 2 - Oorspronkelijk koetshuis (1843).
- Zusterplein 4 - Woonhuis (1792-1794). Tussen 1901-1919 was in dit pand het 'Christelijk Internaat "Wilhelmina", school voor minderbegaafden en zenuwzwakke kinderen' gevestigd. Het was een initiatief van Jan Poppes (1866-1925), een pionier op het gebied van zorg voor en onderwijs aan verstandelijke gehandicapten. Slechts in Ermelo (1891), Rotterdam (1896) en Amsterdam (1899) werd onderwijs gegeven aan deze groep leerlingen.  
Na het vertrek van Poppes opende op 1 mei 1919 het christelijke blindeninstituut Bartiméus er zijn deuren. Na een brand in 1924 was men genooddacht om naar andere huisvesting om te zien. Bartiméus betrok toen de buitenplaats Beeklust aan de Utrechtseweg.
- Zusterplein 8 - Woonhuis (1750) - Van 1940 tot aan haar overlijden in 1968 woonde hier de schrijfster Margaretha Anna Maria Renes-Boldingh (1891-1968). Als lid van de Broedergemeente (1939) verdiepte zij zich in de geschiedenis van dit kerkgenootschap. Meer dan 75 stichtelijke romans, jeugd- en andere boeken en veel tijdschriftartikelen heeft zij op haar naam staan, veel met een historische achtergrond. Een van haar bekendste boeken is 'Het oude posthuis' (1953), een verhaal dat zich afspeelt bij de Broedergemeente in Zeist.

- Zusterplein 12 - De kerkzaal (1766-1768). Het pand oogt als een gewoon woonhuis (huiskerk ook wel schuilkerk genoemd). Pas in 1854 werd het klokkentorentje toegevoegd. Het interieur van de kerkzaal is sober en geheel in wit gehouden.

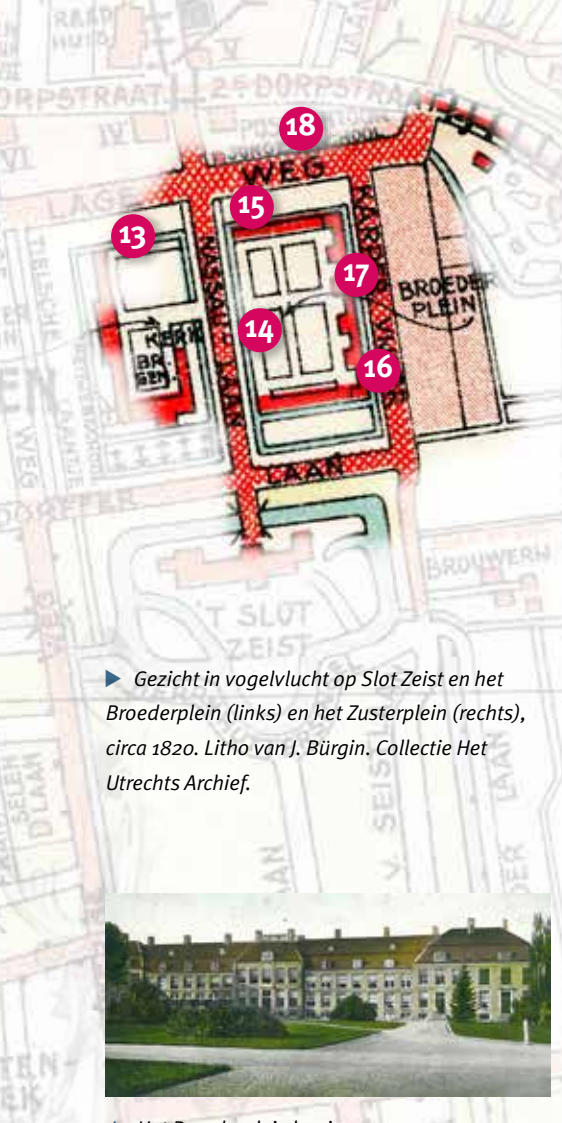
Tot 1848 was de Nederduitse Gereformeerde Kerk, vanaf 1816 Nederlandse Hervormde Kerk genoemd, immers de staatsgodsdienst. Alleen dit kerkgenootschap mocht een kerkgebouw met oren en luiddklok bezitten.

- Zusterplein 22-22A - Het Zusterhuis (1748-1751; 1762) In het Zusterhuis - bestemd voor de ongehuwde zusters - was het meisjesinternaat van de Broedergemeente ondergebracht. Het internaat werd in 1818 opgericht en heeft tot 1973 bestaan. De 'kostkippen' hielden in 2018 een reünie. Het was traditie dat de 1e jaarstudenten van de Utrechtse universiteit als afsluiting van hun ontgroening op een janplezier - een open rijtuig voortgetrokken door twee paarden of een vierspan - van Utrecht naar Zeist trokken om het meisjesinternaat te bestormen. De traditie van het jaarlijks bezoek van de Utrechtse 'groenen' zou zijn ontstaan in 1830 - het jaar van de Belgische opstand en de 10-daagse veldtocht - met het borduren van een vaandel voor de Utrechtse mobiele schutterij gevormd door Utrechtse studenten. Het Utrechtsch Studenten Corps heeft deze meer dan een eeuwoude traditie in 1968 afgeschaft.

- Zusterplein 24-26 - Het Weduwenhuis (1848-1750).

**Van het Zusterplein steken we de Nassaulaan over naar het Broederplein.**





► Gezicht in vogelvlucht op Slot Zeist en het Broederplein (links) en het Zusterplein (rechts), circa 1820. Litho van J. Bürgin. Collectie Het Utrechts Archief.



▲ Het Broederplein begin 20e-eeuw.

## 14 – Het eerste warenhuis van Nederland



De voetpaden die langs de Nassau-Odijklaan lopen, werden in de volksmond de Hofse laantjes genoemd.

Het verstilde Broederplein is - het klinkt misschien oneerbiedig - een groot 'openluchtmuseum'. Net als op het Zusterplein zou het ook hier te veel tijd vragen om langs de gevels te wandelen. Op dit plein richten we onze aandacht op het Broederhuis, genummerd 39-45. Het Broederhuis vormde ooit het economische hart van de gemeente.

De bewoners, zij oefenden allemaal een ambacht uit, werkten in de verschillende bedrijven die in het Broederhuis gevestigd waren. Een aantal was in het souterrain ondergebracht. Er waren bedrijven die eigendom waren van het Broederhuis, maar ook particuliere bedrijven die gebruik maakten van bedrijfsruimten van de gemeente. In de periode 1748-1773 kende de Broedergemeente 52 bedrijven. Het Broederhuis bezat in zijn bestaan meer dan dertig bedrijven. Tot de Broederhuisbedrijven hoorden onder meer een broodbakkerij, banketbakkerij, blikslagerij, bontwerkerij, goud- en zilversmederij, kleermakerij, knopenmakerij, (brei)naaldenmakerij, lakkerij, linnenweverij, passamentmakerij, pruikenmakerij, riemenmakerij, schoenmakerij, schrijnwerkerij, smederij en slotenmakerij, tingieterij, werkplaats voor lederwaren en een zadelmakerij.

In 1764 besloot men de directe verkoop uit de werkplaatsen te stoppen en de winkelverkoop te concentreren in het Broederhuis.

Prins Willem v kwam in 1753 voor het eerst naar Zeist. De stadhouderlijke familie kwam daarna jaarlijks vanuit Soestdijk naar Zeist. Koning Christiaan VII van Denemarken bracht in 1768 een bezoek. Andere vorstelijke bezoekers waren de Poolse vorst Czartorinsky (1772), de hertog van Gloucester (1794), kardinaal-aartsbisschop graaf van Frankenberg (1794), bisschop De Nelis (1794), prins Charles-Philippe de Bourbon, de latere koning Karel X (1795), en kardinaal-aartsbisschop prins De Rohan (1795). Tijdens het bezoek van Napoleon en keizerin Marie Louise aan Nederland in 1811 bezocht de keizerin de Broedergemeente. Grootvorstin Catharina van Rusland en tsaar Alexander I van Rusland waren in 1814 te gast op het Broederhuis. De opsomming van de vorstelijke bezoeken is hiermee beslist niet compleet. Bij hun bezoek werden ook inkopen in de winkels in het Broederhuis gedaan.

Behalve al die bezoeken van vorsten en hoge geestelijken is memorabel het bezoek van de Italiaanse vrouwenversierder Giacomo Casanova (1760).



Blikslagerij i/h broederhuis



Bakkerij in het broederhuis



Op den duur kwamen zoveel bezoekers dat de Broedergemeente het niet meer prettig vond - alsof het Broederhuis 'ein Kaufhaus' was - dat men portiers aanstelden om het bezoek te regelen.



De gekleurde prent met de titel 'Vrouw in Alkmaarse dracht bij de zilververkoper te Zeist' uit 1803 is een aanwijzing voor zilverfabricage in Zeist. Het was geen groot atelier. Er werkten 1 à 2 personen. Rond 1864 was er geen zilversmid meer werkzaam.

De zilveren ambtsketen van de burgemeester van Zeist, die door hen van 1853 tot 1963 werd gedragen, werd gemaakt door de zilversmid Ernst Ludwig van Calker (1825-1884) van de Broedergemeente. De ambtsketen is sinds 2018 in bezit van Stichting De Zilver-Kamer en werd op initiatief van de Stichting gerestaureerd.

'Het silver der kleine luijden', zo werd tin genoemd. De tinnegietterij werd in 1758 opgezet en hield in 1853 op te bestaan. Dit bedrijf was ook niet zo groot. Het aantal tinnegieters wisselde tussen 1 en 4.

Het Rijksmuseum bezit een aantal tinnen figuurtjes gemaakt in de tinnegietterij van de Broedergemeente.

Het Broederplein was meer dan twee eeuwen het economische middelpunt van het dorp Zeist. Niet alleen in het Broederhuis waren winkels, maar ook in verschillende andere panden aan het plein. Rond 1900 was het nog gewoonte dat op zaterdag de bewoners van de buitenplaatsen in en rond Zeist gingen winkelen op het Broederplein. Aan het eind van de 19e-eeuw verloor het Broederplein evenwel de winkelfunctie. De Dorpsstraat werd 'de' winkelstraten van Zeist.

In 1923 kwam door liquidatie een einde aan een bijna 175-jarig bestaan van de winkel van het Broederhuis.



▲ Het bestrijden van de brand in het Broederhuis aan het Broederplein op 27 oktober 1967 en het nablussen. Fotografie L.H. Hofland. Collectie Utrechts Archief.

De textielgroothandel G. Wees & Weiss (1752) van de Broedergemeente nam tussen 1908-1930 het Broederhuis geheel in gebruik. In de nacht van 27 op 28 oktober 1967 legde een brand het Broederhuis en de aangrenzende panden in as. Prinses Beatrix en prins Claus toonden hun belangstelling door op zondag 29 oktober een kerkdienst van de Broedergemeente bij te wonen en daarna de verwoeste gebouwen te bezoeken.

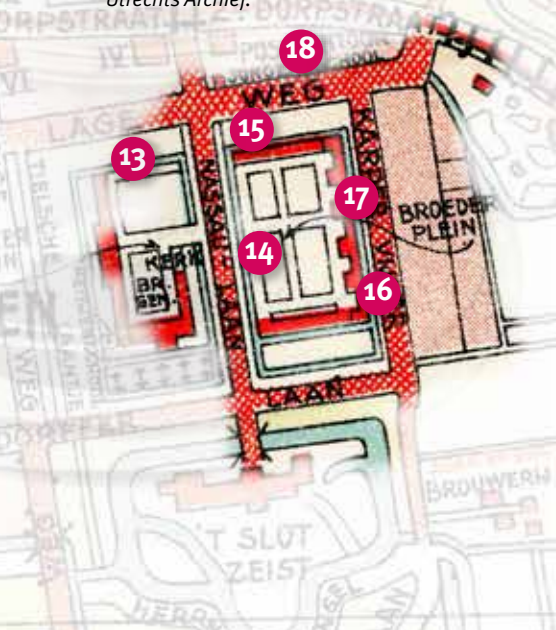
Er werd direct besloten tot restauratie en herbouw van het verbrande deel en tot aanbouw van een nieuwe vleugel, nummers 47-49. Het project was in handen van de al genoemde architect baron Van Asbeck, die de restauratie van Slot Zeist uitvoerde. De aanbouw valt niet op omdat deze in historiserende architectuur werd uitgevoerd.

Op 28 augustus 1973 opende prins Claus het gerestaureerde gebouwencomplex dat door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg in gebruik werd genomen.

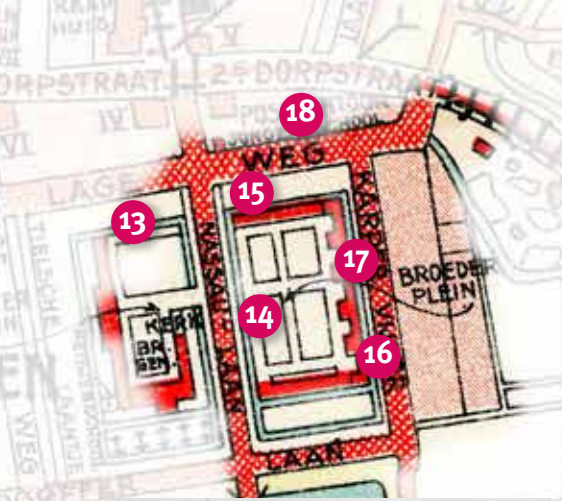
15 — Het getik van de zilversmid met zijn hamertje op het aambeeld bij het maken van een sieraad is nog niet verstomd op het Broederplein. Op Broederplein 9, het Haarlemmer Huis, werken de edelsmeden Marcel en Chris Storm. Samen met zijn vrouw is hij in 2017 de onderneming 'Storm & Storm Juwelen' begonnen. Tot 2015 hadden zij een juwelierszaak op Slotlaan 176.

Aan hetzelfde plein op nummer 31 werkt goudsmid Juliette Kleinhans-Peucker.

Een trieste geschiedenis is de moord op een pasgeboren baby in 1848. De wanhopige ongehuvde moeder verdrook de baby in de gracht achter het Broederhuis. Niemand had weet van haar zwangerschap.







Wij keren terug naar de brug die toegang gaf tot het Broederplein en slaan vervolgens linksaf om over het pad richting Het Slot tot aan de Zinzendorflaan te lopen. Hier gaan we weer linksaf. Daarna nogmaals linksaf en staan dan op de Karpervijver. Deze straat lopen wij uit tot aan de Lageweg.

## 16 – Zilverfabriek van Gerritsen & Van Kempen



▲ Het fabrieksgebouw (gebouwd 1895) dat in 1904 door de n.v. 'Nederlandsche Fabriek van Gouden en Zilveren Werken voorheen J.A.A. Gerritsen' werd betrokken, tussen 1904-1920. Collectie Stichting De Zilver-Kamer, Zeist.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog zou Gerritsen & Van Kempen een deel van zijn zilvervoorraad onder het dak van de fabriek hebben verstopt om inbeslagname door de Duitse bezetter te voorkomen, aldus een oud-makelaar uit Zeist.

Niet alleen in het souterrain maar ook in aanbouwsels en bijgebouwen achter de panden van het Broederplein oefenden de Broeders hun ambacht uit. De achterlaan van het Broederplein is de Karpervijver. De bedrijvigheid aan de Karpervijver komt tot uiting in de naam Ambachtstraat (1876).

In 1904 vestigde de n.v. Nederlandsche Fabriek van Gouden en Zilveren Werken voorheen J.A.A. Gerritsen vanuit Amsterdam zich aan de Karpervijver in Zeist. De gemeente Zeist telde 10.137 inwoners. Hoeveel arbeiders meeverhuisden is onduidelijk. In 1906 werkten in ieder geval 49 mensen op de fabriek. Twintig jaar later werkten op deze fabriek 140 mensen, bij de Gerofabriek (Bergweg) 273 en op de Solafabriek (Van Reenenweg) 108 mensen. De zilverindustrie was de grootste werkgever van Zeist en zou dat nog bijna vijftig jaar blijven.

Het inwoneraantal was in 1926 verdubbeld en bedroeg 20.424. Er waren nog andere redenen dat het inwoneraantal hard groeide, maar de zilverindustrie was wel een belangrijke factor.

De groei van het bedrijf maakte het noodzakelijk het fabrieksgebouw meerdere malen uit te breiden. De eerste grote verbouwing vond plaats in 1919. De zilveren troffel met de inscriptie: 'Ter herinnering aan de eerste steenlegging van de uitbreiding der fabrieksgebouwen van de n.l. venn: Nederl. Fabriek van Gouden en Zilveren werken v/h J.A.A. Gerritsen, door Johannes Albertus Adolf Gerritsen op 14 April 1919' is in bezit van de Stichting De Zilver-Kamer in Zeist. De troffel met ebbenhoutensteel was uiteraard een eigen fabricaat.

In verband met het toetreden van enkele leden van de zilverfabrikantenfamilie Van Kempen in Voorschoten werd de naam in 1924 gewijzigd in n.v. Nederlandsche Fabriek van Gouden en Zilveren Werken Gerritsen en Van Kempen (*Gerritsen & Van Kempen*).

Op de plek waar voorheen de directeurswoning stond, werd in 1931-1932 een nieuw kantoorgebouw neergezet. De architecten waren de gebroeders Jan (1881-1962) en Theo (1880-1959) Stuivinga uit Zeist. De Stuivinga's waren bekende architecten. Jan had in 1908 naam gemaakt met de bouw van het Zeister raadhuis. Andere gebouwen waren de buitenplaats Veldheim aan de Utrechtseweg (1909), het postkantoor aan Het Rond (1911) en het ziekenhuis aan de Prof. Lorentzlaan (1927).

In de voorgevel van het kantoorgebouw zit een terracotta reliëf met de tekst 'Gerritsen & Van Kempen', boven de rondboogvormige hoofdingang een terracotta reliëf met het Rijkswapen, zeven terracotta reliëfs met voorstellingen van gereedschappen die bij de bewerking van zilver werden gebruikt, zestien kapitelen met ramskoppen, een gevelsteen die aan de eerstesteenlegging op 4 juli 1931 herinnert en een kleine gevelsteen met de naam van de architecten. Men mag verwachten dat bij deze gebeurtenis eveneens een zilveren troffel werd gehanteerd, maar daarover zwijgen de bronnen. Het terracotta sierwerk is van Willem Coenraad Brouwer (1877-1933).





► De zeven terracotta reliëfs met voorstellingen van gereedschappen die bij de bewerking van zilver werden gebruikt.

Blaaspijp

Bankschroef om te kunnen hameren en drijven

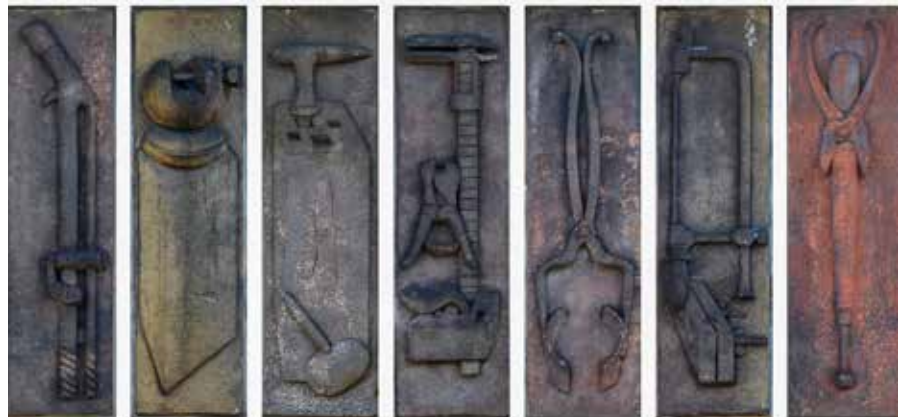
Gietijzer

Pompdriil

Tang om smeltkroes op te tillen

Figuurzaagbeugel

Forceerstaal



▲ Het pand aan de Karpervijver, eind jaren 70.



► Gezicht op de Karpervijver gezien vanaf de Lageweg, 1900-1905. Collectie het Utrechts Archief.

Het plein voor het fabrieksgebouw werd aan de Karpervijver afgesloten met een gemetselde damwand. Op het plein bevindt tegen de damwand een gemetselde plantenbak evenals om de uitbouw onder het balkon uit die tijd.

Het gebouw werd in 1972 verkocht aan de Broedergemeente. In 1984 werd de vestiging in Zeist opgeheven en overgebracht naar Van Kempen & Begeer in Voor- schoten.

Het enige dat nu nog aan tachtig jaar zilverschiedenis aan de Karpervijver herinnert, is dit kantoorgebouw dat de status van rijksmonument heeft. Het fabrieksgebouw dat er achter lag, werd afgebroken.

Veel fraai zilverwerk, zowel in ontwerp als de zorg waarmee het werd gefabri- ceerd, - vooral bestek en tafelservies - heeft dit pand in die jaren verlaten. Diverse stukken bevinden zich in de Koninklijke Zilverkamer in Den Haag en verschillende musea, zoals het Nederlands Zilvermuseum Schoonhoven.

**17** — De Karpervijver is een schilderachtige straat met al zijn bruggetjes. Die schoonheid werd echter niet altijd gezien. Midden 20e-eeuw bestond nog het plan deze straat te verbreden en daarvoor zou de sloot gedempt moeten worden.

Haast alle panden aan de oneven genummerde zijde zijn rijksmonument.



De Karpervijver sluit aan op de Lageweg. Het hoekpand Lageweg 9 (1795) aan de rechterkant is een oude smederij met woning. Eens werkten hier meer dan 20 mensen. Nu staat het pand al meer dan 40 jaar leeg en dreigt te verpauperen. Al deze panden hoorden tot het Broedergemeentecomplex.

**Op de kruising Karpervijver-Lageweg gaan wij linksaf. Maar voordat we afslaan kijken we nog even naar rechts - iets verder dan het pand van Lageweg 9.**





▲ Lageweg 1, de voormalige slagerij.



▲ Het gebouw 'Kosmos' (gebouwd 1863/1864, verbouwd 1901 in Jugendstil) van de levensverzekeringsmaatschappij Kosmos.

## 18 – Over de Lageweg

Vanaf hier heeft men zicht op de achtergevels van de historische panden 2e Dorpsstraat 54, 56 (Beek en Royen) en 58 en Dribergseweg 2 (Kosmos).

Het pad dat langs het pand Lageweg 1, een voormalige slagerij loopt, is de oude verbindingsweg van de Lageweg-Karpervijver met de Dribergseweg. Het was een heel rustiek hoekje. De verbinding werd gevormd door een houten brug. De brug werd in 1962 vervangen door een duiker. Het gedeelte van de buitenste gracht tussen de Karpervijver en de Waterigeweg is in 1968 bij de reconstructie van de Lageweg gedempt.

In de kelder van Lageweg 11 (1768) - oorspronkelijk een bedrijfsgebouw behorend bij het huis Broederplein 15 - vestigde de zilverfabriek Gerritsen & Van Kempen in 1950 haar toonkamer van Keltum pleet. De inrichting was ontworpen door Gustav Beran (1912-2006). De krant schreef: *'We wandelen over keurige lopers en aan weerszijden zien we zeer attractieve, keurig verzorgde étalages. De zilverglans straalt U tegen en in ieder van de acht à tien vitrines ziet men het zilverige goed weer anders gerangschikt en met behulp van weer andere smaakvolle attributen geëxposeerd.'*

Nu is deze ruimte in gebruik bij wijnkoperij 'De Witte Os' van B. de Jong.

**De Lageweg volgen wij tot aan de kruising met de Nassau-Odijklaan met Het Rond.**

## 19 – Het Rond – het hart van Zeist

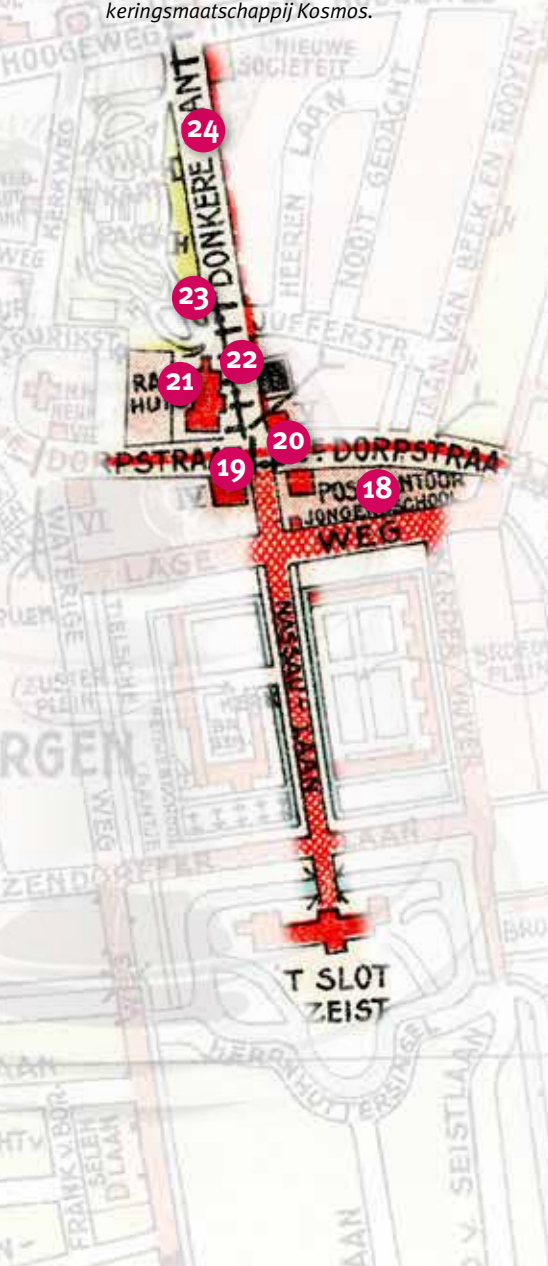
In tegenstelling tot de naam doet vermoeden is Het Rond geen rond plein maar een brede straat met plantsoen tussen de Lageweg en de Slotlaan. Het Rond wordt door de Dorpsstraat in tweeën gedeeld.

Het Rond heeft zijn ontstaan te danken aan de bouw van Slot Zeist. Op het snijpunt van de Dorpsstraat met de voorlaan van Het Slot is Het Rond aangelegd. Willem Adriaan kreeg op 16 mei 1677 van de Staten van Utrecht toestemming om de weg van Zeist naar Driebergen te verbreden. Hij mocht *'den ordinaris wegh van Zeijst ende Driebergen laten verbreden ende vergrooten ende oock doen beplanten.'* De Dorpsstraat, waarover het hier gaat, is een van de oudste wegen in Zeist. Deze weg maakte deel uit van de middeleeuwse weg tussen Utrecht en Rhenen. Het was toen een halfcirkelvormig en aan de zijde van Het Slot door water omgeven.

De naam Rondeel komt pas voor het eerst voor in 1743 en de benaming Het Rond midden 19e-eeuw.

Een beschrijving van Het Rond en de Slotlaan uit 1818: *'Verder de groote Voorlaan van Zeijst met het Rondeel, met zware Linden, en de Laan met extra zware Beuken Boomen, in vier reijen beplant, en de Wallen met Eiken Stek, strekkende van het IJzere Hek van de Laan op Het Slot loopende, tot aan de Oude Arnhemsche Weg; belend aan beide zijden de Watersource van Zeijst, en de Tuin van Mevrouw de Weduwe Johannes van Laer.'*

Een beschrijving uit 1846 verschaft nog meer informatie: *'De z.g. Donkere Laan zijnde een gedeelte van de groote Voorlaan van Zeijst of Hoofdweg naar Woudenberg en Amersfoort waardoor de Woudenbergse Straatweg is lopende, gelegen te Zeijst met de bepotinge en beplantinge daarop staande. Bestaande uit 191 zware*







▲ Gezicht op het in 1926 nieuwaangelegde Het Rond en Nassau-Odijklaan met links de jongensschool van de Broedergemeente en op de achtergrond Slot Zeist. Collectie Het Utrechts Archief.



▲ Op de kruising van de 1e Dorpsstraat-Waterigeweg, circa 1900. Collectie RCE, Amersfoort.

▶ Gezicht op Het Rond met het raadhuis vanuit de 2e Dorpsstraat, circa 1920. Collectie RCE, Amersfoort.



▲ Een ronde penning welke aan de voorzijde in reliëf een naar links gewende, zittende vrouwenfiguur vertoont, gekleed in een klassiek Grieks-Romeins gewaad, die met haar linkerhand een wapenschild met het wapen van de gemeente Zeist vasthoudt en in haar rechterhand een lauwerkrans die zij boven het raadhuis van Zeist houdt. Achter de torenspits van het raadhuis een stralenkrans van de zon of corona. Met het opschrift 'EEREMEDAILLE | DER | GEMEENTE | ZEIST'. Op de keerzijde een decoratierand van lauwerbladen. In zilver en brons. Collectie gemeente Zeist.

beukebomen en 66 mindere eiken, iepen en beukebomen, benevens een eikenwal langs de Watercourse of waterloop, beginnende aan de Dwarsweg achter de Dorpsstraat van Zeijst tot den Ouden Arnhemseweg. Strekkende gezegde Laan uit het Rondeel van Zeijst tot aan den Ouden Arnhemseweg. Hebbende een lengte van 370 el en met de Woudenbergse Straatweg een breedte van 40 ellen (...)'.



In de 19e-eeuw was het met lindebomen omgeven plein het marktplein van het dorp. In een notariële akte uit 1830 wordt vermeld: 'Waaronder mede begrepen het regt van Marktplaats in het Rondeel'. De functie van marktplein wordt ook aangegeven op de eerste kadastrale kaart uit 1832: 'de marktplaats van Zeist'.

Mogelijk dat het plein deze functie al in 1775 had. Gedeputeerde Staten verbooden toen het storten van groenteafval en vuilnis op het Rondeel en in de naastgelegen lanen en in de sloten.

Het was Willem Adriaan van Nassau-Odijk die de Slotas tussen Bunnik en Soest heeft aangelegd en het was de Amsterdamse familie Walkart die in de 19e-eeuw voor het behoud van het gedeelte Lageweg-Hogeweg heeft zorg gedragen.

In 1824 kocht Godfried Leonard Walkart (1784-1856) het herenhuis 'Het Hoekje' aan Het Rond als zomerverblijf. Zijn drie dochters Maria Aletta Wilhelmina (1817-1864), Hendrika Suzanna Petronella Johanna (1819-1901) en Marianne Henriëtte (1824-1904) breidden het bezit in Zeist uit tot ruim 5 hectare in 1904. De gronden waren vooral gelegen aan Het Rond en de Slotlaan en het strekte van de Lageweg tot aan de Montaubanstraat. De familie Walkart is voor de stedenbouwkundige ontwikkeling van Zeist in de 19e-eeuw van groot belang geweest. Zij hebben ervoor gezorgd dat het gebied niet werd verkaveld.

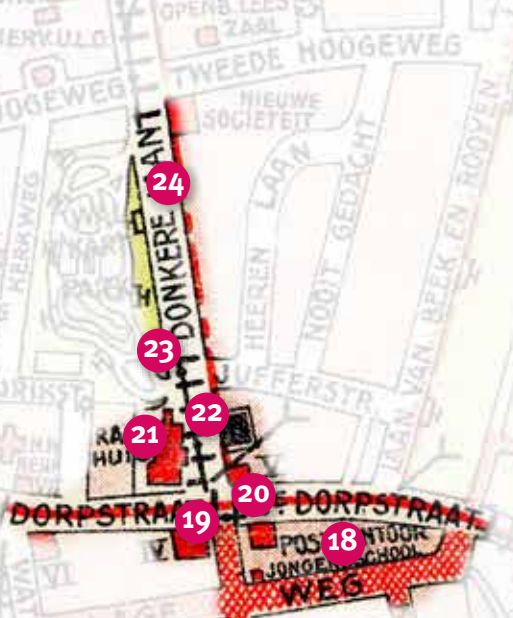
Na het overlijden van Marianne Henriëtte Walkart in 1904, de laatste van de gezusters, kwamen die gronden wel vrij voor bebouwing, behalve het overbos dat de bestemming van openbaar park kreeg.

Het Rond met de Dorpsstraat vormde rond 1900 het centrum van Zeist. Het was het plein waar de dorpelings elkaar troffen.

## 20 – Wij steken de Lageweg over

Aan de zuidzijde van Het Rond staan drie historische gebouwen die de aandacht vragen.





**Het Rond 6A** – De jongensschool van de Broedergemeente in neo-Hollandse barokstijl op de hoek Lageweg werd in 1915 gebouwd en was tot 1961 in gebruik voor het onderwijs. In 1969 werd in het oude schoolgebouw een zaak voor antiek en oude en hedendaagse kunst gevestigd. Toen kreeg het pand de naam Nassauhuis, zoals het nog steeds bekend staat. Tegenwoordig is het in gebruik als kantoorpand.

**Het Rond 5** – Op de plek van het herenhuis van de familie Walkart werd onder architectuur van Jan Stuivinga een representatief post- en telegraafkantoor in neo-Lodewijk xiv-stijl gebouwd. Burgemeester Clotterbooke Patijn van Kloetinge legde op 15 december 1911 de eerste steen en op 2 september 1912 werd het nieuwe postkantoor in gebruik genomen. Nu heeft het pand een horeca bestemming. Bij een ingrijpende verbouwing in 1938-1939 werd in verband met de oorlogsdreiging een schuilkelder gebouwd die plaats bood aan 200 personen.

**Het Rond 7** – Het oudste gebouw aan Het Rond is hotel Hermitage. In 1841 verbouwde logementhouder Schneider het stalgebouw met koetshuis op de hoek van Het Rond-1e Dorpsstraat tot een hotel. In het begin heette het ‘Logement der Broedergemeente’, vervolgens ‘Hotel Broedergemeente’ en na een verbouwing in 1918 werd de naam veranderd in ‘Hotel Hermitage’. Naar de eigenaar stond het ook wel bekend als ‘Hotel Schneider’. Het middelste raam aan de Dorpsstraatkant was oorspronkelijk de monumentale hoofdingang (1e Dorpsstraat 28).

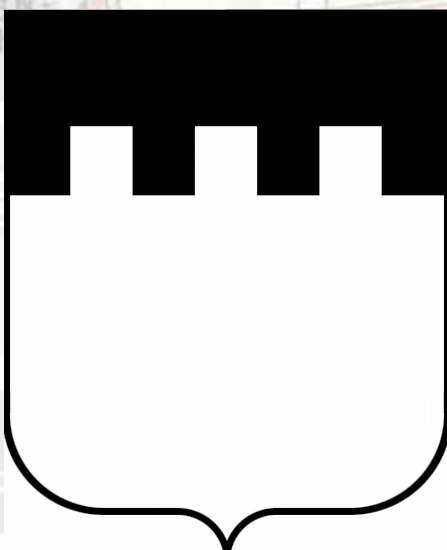


## – Linkerkant van Het Rond aan noordzijde

**Het Rond 1** – Het raadhuis werd in 1908 gebouwd op een gedeelte van het overbos, dat door legataris Marianne Walkart bestemd was tot openbaar park. De architect was de toen jonge Jan Stuivinga. Het pand is gebouwd in Hollandse neo-renaissancestijl, waarbij de hoofdvolumes refereren aan de Duitse renaissance.

Bij de eerstesteenlegging op 6 juli 1907 gebruikte burgemeester Clotterbooke Patijn van Kloetinge een zilveren troffel met een inscriptie die aan dat historisch moment herinnerde. Het was een geschenk van aannemer G. Vermeer aan de gemeente Zeist. De troffel met ebbenhouten steel is opgenomen in de collectie van het Zeister Historisch Genootschap.

Het open portaal met vier zuilen geeft toegang tot de hoofdingang. De sluitsteen in de rondboog boven de trap is gedecoreerd met het gemeentewapen van Zeist. Het gemeentewapen is in 1816 door de Hoge Raad van Adel vastgesteld. Het wapenschild is van zilver en het gekanteelde schildhoofd is zwart (1816: ‘een schild van zilver en chef gebretesseerd van sabel’).



▲ Het gemeentewapen van Zeist.

In de Trouwzaal zijn sinds er op 19 november 1908 het eerste echtpaar in de echt werd verbonden vele bruidsparen getrouwd.

Als u iets langer op Het Rond vertoeft heeft u misschien het geluk het carillon in de toren van het raadhuis te horen spelen. Een gift van de Gerofabriek van tienduizend gulden bij gelegenheid van haar veertigjarig jubileum in 1952 aan de Stichting Het Zeister Carillon maakte het mogelijk dit initiatief te verwerkelijken. In 1955 werd het 35 klokken tellende beiaard geplaatst.

**Walkartpark** – Daaraan grenzend het Walkartpark (1905) ingericht door tuinarchitect Hendrik Copijn (1842-1923). Het park is een geliefd oord in het dorp maar zo druk als aan het begin van de vorige eeuw zal het wel niet meer worden: ‘vooral ’s Zondagsmiddags lijkt veelal een volle balzaal, waar men gaat om te zien en ge-





▲ Poffertjeskraam Parklust van A. Mullens in het Walkartpark. Generaties lang trok de familie Van der Linden met haar poffertjeskraam door het hele land. In 1957 stelde zij in de zomer haar kraam op tussen het raadhuis en het Walkartpark. In 1969 kreeg de poffertjeskraam, die toen twee jaar eigendom was van A. Mullens, een standplaats in het Walkartpark. Tot 2007 stond de kraam in de zomermaanden in het Walkartpark, circa 1985.



▲ Het ging om een witgepleisterd pand uit 1906 met een curieuze open toren. Die verwantschap vertoont met de 'Italiaanse villa met toren', waarvan in Nederland maar weinig voorbeelden zijn te vinden. Kenmerkend zijn een onregelmatige hoofdvorm rond een torenvormig volume, flauw hellende, over stekende zadeldaken en een neo-classicistische detaillering. Misschien is Stuivinga bij het ontwerpen van het raadhuis en het postkantoor wel geïnspireerd geraakt door de genoemde toren. Hij een traditie voortgezet. Het kantoorgebouw op de hoek Jufferstraat had eveneens een toren. Collectie Het Utrechts Archief.

► Hotel Figi met lunchroom en restaurant en terras, na de verbouwing van 1920-1921. Collectie Het Utrechts Archief.

*zien te worden en waar parfum de geur der bloemen en heesters overtreft, 't bont gewiel van kleurige, lichte costumes van honderden wandelaar 't spel der zon op 't kleurenrijk blad ongezien maakt.'*

Voor veel Zeistenaren bestaat het idee dat er altijd een poffertjeskraam in het Walkartpark heeft gestaan. Niets is minder waar. Eind 19e-eeuw stond de familie Van der Linden zomers met een wafel- en poffertjeskraam in het dorp. In 1957 kreeg Van der Linden een standplaats bij het gemeentehuis toegewezen. Het groeiend autobezit maakte het noodzakelijk het terrein in 1969 als parkeerterrein in te richten en de poffertjeskraam - sinds enkele jaren eigendom van de familie Mullens - moest naar het Walkartpark verhuizen. Op 9 mei 1969 mocht de kraam daar geopend worden en werd hij Parklust gedoopt.

## 22 – Rechterkant van Het Rond aan noordzijde

**Het Rond 3-Slotlaan 4-10** – Op de plek waar de dames Walkart in 1869 een stalgebouw met koetshuis en koetsierswoning lieten bouwen, staat nu Hotel Theater Figi (Het Rond 3) en een appartementengebouw (Slotlaan 4-10).

Het stalgebouw was een witgepleisterd pand met een curieuze open toren. De architectuur vertoonde verwantschap met de 'Italiaanse villa met toren', een romantisch type woonhuis dat in de eerste helft van de 19e-eeuw in Duitsland en Engeland veel werd gebouwd. Misschien is Jan Stuivinga bij het ontwerpen van het raadhuis en het postkantoor wel geïnspireerd geraakt door de genoemde toren. In ieder geval heeft hij een traditie voortgezet. In 1906 werd het pand gesloopt. Het terrein werd als bouwterrein verkocht. In Zeist was hieraan veel behoefte. De nieuwbouw was genummerd Donkerelaan 2-22. Deze adressering bleef tot 1956 bestaan.

George Figi bouwde in 1908 een woonwinkelhuis aan Het Rond 8 en bracht zijn zaak over van de Lageweg naar deze locatie. Op 29 mei 1909 opende hij zijn banketbakkerij met theesalon 'Het Raadhuis'. Dit bedrijf groeide vanaf 1917 onder de directie van de familie Ruijs uit tot het gerenommeerde hotel Figi. De opening van huidige hotelgebouw met theater vond plaats in 1994. De gevels van na de verbouwingen van 1921 (architecten gebroeders J. en Th. Stuivinga) en 1958 (architect G.A.M. van Bueren) staan gegraveerd op een zilveren troffel uit de zilverfabriek van Gerritsen & Van Kempen.



23 – Op de plaats van appartementengebouw stond voorheen het bankgebouw van Labouchere, Oyens & Co. (in 1913 overgenomen door de Rotterdamsche Bank, sinds 1964 AMRO Bank) uit 1906. Dit pand had een massieve hoektoren. Had ook zijn architect - nog eerder dan Stuivinga? - naar het oude stalgebouw gekeken?





▲ Het kantoorgebouw op Het Rond-hoek Jufferstraat, 1923.

In dit bankgebouw zal menige zilvervloot-rekening zijn geopend. De Jeugds-paarwet uit 1958 maakte het voor jongeren van 15 tot en met 20 jaar met een premie van 10% van de staat zeer aantrekkelijk om te sparen.

Tussen die grote en statige gebouwen stond een klein nuttig gebouwtje, weliswaar alleen voor mannen bestemd. Op Het Rond heeft namelijk ruim tachtig jaar een urinoir gestaan. Hiertoe werd in 1885 door de gemeenteraad besloten. Bij de behandeling van het voorstel stelde een raadslid voor het urinoir elders in het dorp te plaatsen omdat 'in Het Rond meer boomen zijn.' Het was nog gebruikelijk dat mannen wildplasten. In 1889 werd er een lantaarn bij het urinoir geplaatst 'zoodat men daar niet meer, in donker behoeft rond te scharrelen.' Eerst stond het utiliteitsgebouwtje bij de tramhalte en in 1905 besloot men het naar het Wal-kartpark aan de overzijde te verplaatsen. Later werd het ijzeren urinoir vervangen door een geprefabriceerd betonnen gebouwtje.

Memorabel is de vondst bij een uitgraving in Het Rond in 1748 van een aarden kruik met zeer oude gouden en zilveren munten. Waar zou de vondst terecht zijn gekomen?



## 24 – Wij lopen rechtdoor over de Slotlaan

De Slotlaan was de vóór gezichtslaan van Het Slot en wordt in de oude stukken als Voorlaan aangeduid. Vanaf de Hogeweg tot aan de Krakelingweg liep de laan door het bos dat oorspronkelijk tot het Slotcomplex behoorde, het Voorbos. Het was geen openbare weg.

In het 'Reglement op de politie der wegen en wateren in de gemeente Zeist' van 1826 komt de Slotlaan voor als onderdeel van de weg naar Amersfoort. Als weg eindigt de Slotlaan bij de Krakelingweg. De route naar Amersfoort wordt over andere zandwegen voortgezet. In het reglement staat: 'De weg, loopende van het Adellijk Slot van Zeijst, dwars over de Dorpsstraat door de groote voorlaan van Zeijst (zoogenaamde donkere laan) en het Zeijsterbosch op de Krakeling (...)'. De weg was niet bestraat.



▲ Het kinderherstellingsoord Bethanië (gebouwd 1885, gesloopt 1931) op de plaats van het huidige Bethaniëplein (1932). In 1931 verhuisde de instelling naar een nieuw gebouw (gesloopt 1988) aan de Verlengde Slotlaan, hoek Krakelingweg, circa 1902. Collectie Het Utrechts Archief.

In 1830 viel het Slotcomplex uiteen in drie delen: Slot Zeist werd aangekocht door de al genoemde jhr. J.E. Huydecoper, het bos van Beek en Royen (het huidige Zeisterbos) door de bankier Albert Voombergh (1793-1851) en het Voorbos (voorheen ook Zeisterbos genoemd) - het carré begrensd door de 1e en 2e Hogeweg, de Torrenlaan, de Krakelingweg en de Prof. Lorentzlaan - door burgemeester Frans Nicolaas van Bern (1786-1851).

De laan tussen Het Rond en de Hogeweg heette van oudsher Donkerelaan (tot 1956) en hoorde niet tot het Slotcomplex.

Langzamerhand ontstond enige woonbebouwing aan de Slotlaan. De kleine buitenplaatsen Choisy (1835, gesloopt 1912) en Ten Bosch (1835, gesloopt 1933), de protestantse bewaarschool (1848, gesloopt 1958) - op de hoek van de 1e Hogeweg -, het 'Protestantsch Wees-, Oude mannen-, Vrouwen- en Proveniershuis' (1865, gesloopt 1958) - de naam Weeshuislaan herinnert hieraan -, hotel Parkoord, oorspronkelijke naam 't Jagertje. De Jagerlaan is naar dit hotel genoemd (1883; gesloopt 1982) - ter hoogte van Slotlaan 235-247 met de boogvormige doorgang naar het binnenterrein - en het kinderherstellingsoord Bethanië (1885, gesloopt 1932) - waar nu het Bethaniëplein ligt. En terzijde van de laan werden het Zeister Park/Wilhelminapark (1881) en het Slotlaanpark/Antonpark (1881) aangelegd.



▲ Hotel Parkoord aan de Slotlaan, voorheen Het Jagertje (gebouwd 1883) van J.H. de Geest, circa 1905. Collectie Het Utrechts Archief.



▲ Het plein gelegen voor het trein- en tramstation aan de Slotlaan, in de volksmond Stationsplein genoemd, 1939.



▲ De Slotlaan gezien richting Het Rond, circa 1932. Collectie Het Utrechts Archief.

De bewaarschool, het weeshuis en Bethanië konden alle drie aan de Slotlaan hun zilveren jubileum vieren.

De aansluiting van Zeist op het spoorwegnet met de lijn Utrecht-Bilthoven-Bosch en Duin in 1901 was een krachtige impuls voor de ontwikkeling van de Slotlaan van woonstraat tot winkelstraat. In dat jaar opende in de Slotlaan de eerste winkel. De Slotlaan ging de winkelfunctie van de Dorpsstraat overnemen en was binnen een paar jaar de hoofdstraat van Zeist.

Uit de 'Gids voor Zeist' uit 1909: *"t Stationsplein verlatende slaan we de mooie Slotlaan in, die zich, sedert de opening der spoorbaan, krachtig heeft ontwikkeld en op weg is een winkelstraat te worden. Ge zult dat zelf opmerken in de talrijke, zij 't soms ook bescheiden verbouwingen van woon- tot winkelhuizen (...)"*.

Burgemeester baron Van Tuyll van Serooskerken, 1919-1934, zei in 1926 over deze ontwikkeling: *'Het oude dorp Zeist begint steedsche allures te krijgen. Ik denk aan de verbreding van de Slotlaan, die aan de gemeente een heel ander aanzien zal geven.'*

Toen bakker Verduijn in 1922 zijn zaak van de Emmastraat naar de Slotlaan verplaatste, vond men dat hoogmoedig van hem. Zo dacht men ook over andere winkeliers die dat deden. Vandaar de bijnaam *'middenstandskerkhof'*. Een andere bijnaam was *'Stroplaan'* in verband met de hoge huren die voor de winkelpanden moesten worden betaald.

Het was de laan waarop zondagmiddag geflaneerd werd. Of zoals men in Zeist zei: Slotlaantje pikken.

In meer dan een eeuw winkelstraat onderging de Slotlaan de ene gedaantewisseling na de ander. Na de winkels kwam de horeca en de laatste jaren verschijnen er steeds meer terrassen in het straatbeeld.

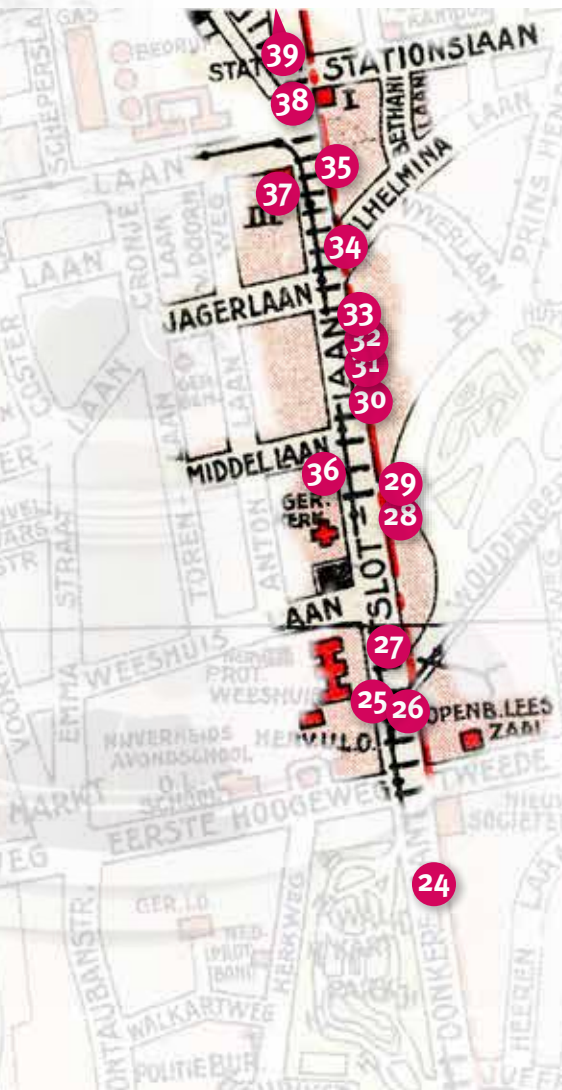
De Slotlaan was niet alleen de chique winkelstraat van Zeist maar had ook een zeer grote aantrekkingskracht op mensen uit de regio en de stad Utrecht. Zij werd geroemd vanwege de vele bijzondere zaken. Dat verklaart waarom zich in deze straat meerdere juwelierszaken en winkels van luxe huishoudelijke gebruiksartikelen hebben gevestigd. Hun etalages met glimmend zilverwerk en fonkelende zilveren en gouden juwelen gaven extra glans aan hun omgeving.

Zoals uit advertenties blijkt verkocht men producten die op de zilverfabrieken in Zeist werden gemaakt. Er werd wel een restrictie gemaakt: verkocht men artikelen van de ene fabriek dan mocht men geen artikelen van de andere fabriek verkopen.

## Juwelierszaken en speciaalzaken

voor verkoop van porselein, kristal en zilver

De eerste juwelierszaak van Zeist stond op de Slotlaan. Het was goudsmid Krijn Mühlhaus (1874-1937) die in 1916 op **nummer 126** (voor 1956 huisnummer 8) een juwelierszaak begon. Hij deed zijn zaak in 1919 over aan Johannes Wilhelm Nico (Nico) Gerritsen (1884-1931), een zoon van de Amsterdamse stamvader van de Zeister zilverindustrie. Tot 1960 was deze zaak in handen van de familie Gerritsen. In dat jaar nam Pieter Dirk van Wieren (1926-2006) de zaak over en voerde die verder onder naam van firma J.W.N. Gerritsen. Van Wieren sloot in 1978 de zaak.





## Aan de evenkant van de Slotlaan

**24** – **Slotlaan 44** ‘Winkelpromenade Arcade’ – De in 1987 geopende juwelierszaak van Nico Heijkoop behoorde tot het topsegment van de juwelierszaken op het gebied van juwelen. In een artikel in het NRC Handelsblad van 16 december 1989 wordt een mooi beeld van de juwelierszaak van Nico Heijkoop geschetst: ‘Veertien jaar was juwelier Nico Heijkoop werkzaam bij John van der Vet Juwelier te Utrecht. Twee jaar geleden bestond voor hem de mogelijkheid een eigen nieuwe zaak te beginnen in een meer rustieke omgeving. Hij vond de plek aan de centraal gelegen Slotlaan in Zeist, vlakbij het sprookjesachtige kasteel. De collectie juwelen van Nico Heijkoop is voor het overgrote deel van 18-karaats goud gemaakt, veelal bezet met fraaie edelstenen. Nico Heijkoop beschikt ook over een rijke collectie losse edelstenen zoals smaragden, robijnen en zeer bijzondere Australische en Mexicaanse opalen. Hij ontwerpt, al dan niet in combinatie met deze stenen, juwelen naar uw wens, door de goudsmid met de hand, gevormd tot mooie en unieke creaties. In de collectie van Nico Heijkoop vindt u ook een gevarieerde verzameling zilverwerk, uiteenlopend van kandelaars en fraaie dierfiguren tot champagnekoelers, evenals kristallen voorwerpen gecombineerd met zilverwerk. Kortom, als u regelmatig verliefd raakt op unieke, rijke juwelen - en fraai (antiek) zilverwerk, moet u beslist bij Nico Heijkoop in Zeist een kijkje nemen!’ Het was ten gerieve van de klanten een zogenaamd gesloten huis.

Aan zijn clientèle berichtte Heijkoop in de zomer van 2014: ‘Na 27 mooie jaren willen wij u persoonlijk laten weten dat wij eind dit jaar onze juwelierszaak wgens pensionering gaan sluiten.’



▲ Advertentie uit 1976.



▲ Advertentie uit 1940.



▲ Advertentie uit 1922.

**26** – **Slotlaan 126** (voor 1956 huisnummer 8) Zie hierboven.

**27** – **Slotlaan 136-138** (voor 1956 huisnummer 18) – Van den Bosch. In het nieuwgebouwde pand vestigde zich in 1913 G.J. van den Bosch met zijn zaak in galanterieën. De zaak groeide uit tot een klein warenhuis. Maar het werd steeds meer een speciaalzaak voor wat met tafelen te maken had. Beginjaren tachtig liepen de zaken terug en werd het assortiment beperkt. In het pand 136 vestigde zich in 1983 Halfords. Helaas moest de winkel in 2019 sluiten.

**28** – **Slotlaan 174** – In 1976 opende Michel Leloup een nieuwe juwelierszaak op nummer 174. De zaak was gespecialiseerd in briljanten, verlovingsringen en horloges. Na ongeveer veertig jaar werd de zaak gesloten.

**29** – **Slotlaan 176** (voor 1956 huisnummer 28E) – M.E. van Uchelen, eigenaar van een optiek- en fotozaak op de Slotlaan, opende in 1940 de juwelierszaak ‘De Silvercling’. In 1949 nam juwelier H. Nieuwold de zaak over. Zijn zaak werd eind 70’er jaren overgenomen door M. Storm. Uit een interview in 1987 na een grondige verbouwing: ‘Zilver komt steeds meer in.’ Hij en zijn echtgenote wilden in 2015 een tijd rust. Twee jaar later heeft hij het vak van edelsmid weer opgepakt en de onderneming ‘Storm & Storm Juwelen’ gestart. Zijn atelier zit op Broederplein 9.

**30** – **Slotlaan 226** (voor 1956 huisnummer 42) – W.Chr. den Hengst begon in 1922 in een tot winkel verbouwd woonhuis een zaak in huishoudelijke artikelen. Zelfs kinderwagens verkocht hij. De volgende generatie zag het veranderende koopgedrag van de consument en hij ging over op luxe huishoudelijke artikelen. Toch besloot Den Hengst jr. in 1988 de zaak te verkopen. In de winkel kwam een zaak van Hoyng, maar deze is inmiddels van de Slotlaan verdwenen.





▲ Huisnummers 52, 54, 56 en 56A op de Slotlaan. Nummer 54 is het voormalige City Magazijn.



▲ Advertentie uit 1914.



▲ Advertentie uit 1947.

**31** – **Slotlaan 246-246A** (voor 1956 huisnummer 54) – De naam City Magazijn doet niet gelijk vermoeden dat in deze winkel zilverwerk werd verkocht. In de metamorfose van de Slotlaan van een woonstraat in een winkelstraat werd het woonhuis in 1922 tot een winkelhuis verbouwd. In de advertentie die bij de winkelopening verscheen staat dat er ‘Goud. Zilver. Diamant. Moderne regulateurs. Schoorsteenklokken en garnituren. Luxe voorwerpen, enz.’ te koop was. In andere advertenties worden speciaal Gerozilver en alpacca, dat laatste ook een Geroproduct, genoemd. Daarnaast verkocht men serviesgoed en damestassen. Het assortiment was dus heel breed. In latere jaren ging J.J. Koetsdijk zich, althans dat moet men uit zijn advertenties opmaken, zich meer presenteren als een klokken- en horlogewinkelier en juwelier. Hij stamde uit een Duitse familie van horlogemakers (genaturaliseerd in 1921; in 1923 werd de geslachtsnaam Kutscheidt gewijzigd in Koetsdijk). Die versmalling in het assortiment kan samenhangen met het uittreden van zijn compagnon E.J. Huurman in 1930. In 1939 werd Koetsdijk failliet verklaard. In 1940 vestigde zich er een kantoorboekhandel met tevens verkoop van kinderspeelgoed en fotoartikelen.

**32** – **Slotlaan 250** (voor 1956 huisnummer 56A) – In 1940 berichtte de plaatselijke krant over de heropening van ‘het bekende City-magazijn, reeds bijna 20 jaar te Zeist gevestigd’ op het adres Slotlaan 56A. In het klant wervende artikel wordt gesproken de vele klokken en andere uurwerken langs de wanden en over ‘de smakvolle en gedistingeerde sortiment dat in goud en zilver voorradig gehouden wordt’.

Voor ieders beurs was er zilverwerk te koop: ‘Wij noemen, ten bewijze daarvoor, de servetbanden, lepeltjes, lepels en vorken in echt zilver van het gerenommeerde fabricaat der n.v. Koninkl. Fabrik van Gouden en Zilveren Werken Gerritsen en v. Kempen, het Solamassive en Solazilver van de Solafabriek alhier’. De klok aan de gevel moest de klanten de weg naar de winkel wijzen: ‘waar de klok uithangt’. De winkel werd geleid door een dochter van J.J. Koetsdijk (failliet in 1939). Lang heeft deze zaak niet bestaan, want in 1942 vestigde zich er een parfumeriezaak.

Onder de naam City-magazijn heeft de winkel nog tot 1954 bestaan op het adres Slotlaan 246-246A (voor 1956 huisnummer 54). Het assortiment was veranderd. Het zilver was verdwenen.

**33** – **Slotlaan 252-254-256** (voor 1956 huisnummer 60) – In 1942 nam Hubert van Els de winkel in uurwerken en optiek van J. Dijkstra over. Behalve horloger en opticien was hij juwelier. Zijn zaak werd in 1947 overgenomen door de firma van der Weerd, Janssen & Co. L.J. Janssen was van beroep juwelier en H.J. van der Weerd opticien. De derde firmant was de horlogemaker/zilversmid A. Mesker.

Sinds 1975 wordt de firmanaam vermeld als ‘v.d. Weerd-Janssen’. Tot begin 80’er jaren werden brillen verkocht. Het pand 252 werd afgestoten en daarin werd in 1985 ‘Brilmode Zeist’ gevestigd. Het accent kwam meer te liggen op - exclusieve - horloges. In 1998 vond een verbouwing plaats waarbij het pand een nieuwe pui kreeg en het interieur grondig werd gewijzigd. De plaatselijke krant schreef: ‘Wie nu bij juwelier Van de Weerd Janssen aan de Slotlaan komt, waant zich in een exclusieve Parijse winkel.’

De juwelierszaak is meerdere malen van eigenaar gewisseld (A. Mesker tot 1984, M. Pompe tot 2016, B. Milikan & A. Buunk), maar de bleef de naam ‘v.d. Weerd-Janssen’ houden.

**34** – **Slotlaan 262** (voor 1956 huisnummer 64) – Van 1948 tot eind 1962 zat A.F. (Tom) Helfenrath met zijn uurwerkmakerij, goud- en zilversmederij De Jura in dit pand. De firmanaam De Jura geeft al aan dat het meer een klokkenwinkel







▲ Advertentie uit 1931.

was. Toen Helfenrath zijn zaak van de Slotlaan naar de 2e Dorpsstraat verhuisde, bleef hij die naam nog tot 1970 voeren. Zijn vertrek van de Slotlaan hing mogelijk samen met het feit dat zijn burens Van der Weerd & Janssen een gelijksoortige winkel dreven.

**35** – **Slotlaan 266** (voor 1956 huisnummer 86) – De juwelierster Eveline Fortuin-Mullens startte in 1980 haar zaak. Als onderschrift bij haar winkelnaam voerde zij: ‘Sieraden - Antiquité’s. Zij was gespecialiseerd in antieke sieraden. Daarnaast verkocht zij moderne sieraden en horloges. Zij stond voor exclusiviteit en alleenverkoop van bepaalde collecties. In een interview in 1987 zei zij: ‘Zodra ik zou bemerken dat het plezier bij mij verdwenen is stop ik er radicaal mee.’ Dat moment was er in 1992.

## Aan de oneven kant van de Slotlaan



**36** – **Slotlaan 195** (voor 1956 huisnummer 27) – Mw. J.W. Weijkman-Grootendorst opende in 1931 haar winkel in het pand 195. Het aanbod wat te koop was, was zeer gevarieerd. In 1959 stopte zij met de zaak en kwam er een corsetterij in.

**37** – **Slotlaan 297** (voor 1956 huisnummer 103) – In 1938 opende edelsmid J. Eggersman zijn juwelierszaak op de Slotlaan. Goudsmid N. Rodewijk nam in 2004 de zaak van Eggersman over. De nieuwe naam was ‘Rodewijk-Eggersman juweliers’. Intussen prijkt de naam ‘Juwelier Rodewijk’ op de gevel.

Juwelierszaken vallen in het straatbeeld vaak op door de mooie puien en etalages. Juwelier Eggersman wist de aandacht op zijn zaak te vestigen door een carillon aan de gevel van zijn zaak op nummer 297. Het klokkenspel van negen bellen liet hij in 1986 ophangen.

Het carillon laat dagelijks tweemaal zijn zilverklanken horen. Op het halfuur één slag en op het hele uur het aantal slagen van dat uur gevolgd door een melodie. Op het hele uur verschijnt er vanuit de luifel een omloop van figuren.



▲ De Boulevard - tot 1928 Schaerwijderparklaan geheten - (links) en de Verlengde Slotlaan (rechts) met in het midden de Nieuwe Kerk (bouwjaar 1926-1927), circa 1930. Collectie Het Utrechts Archief.

## 38 – Verlengde Slotlaan

De gemeenteraad verdeelde de gemeente in 1895 in twaalf wijken en daarin werd vastgelegd dat de Slotlaan liep van de Hogeweg tot aan de Kampweg bij de bebouwing van Soesterberg. De straatnaam Verlengde Slotlaan komt in de verordening van 1895 niet voor. Toch werd die naam in de volksmond gebruikt. Zo noemde men in 1889 de Slotlaan ter hoogte van de panden 175-183 (huisnummering 1905, Slotlaan 13-15) Verlengde Slotlaan. Daar werd toen een perceel grond aangekocht voor de bouw van de gereformeerde Oosterkerk (1890, gesloopt 1935). Nu is dit punt ongeveer het midden van de Slotlaan. De grens tussen Slotlaan-Verlengde Slotlaan schoof steeds meer noordwaarts. De Slotlaan gaat nu vanaf de rotonde bij de Nieuwe Kerk verder als Verlengde Slotlaan. De officiële vaststelling van deze straatnaam dateert uit 1924.

**39** – Wie de moeite neemt om de Verlengde Slotlaan uit te lopen (of te fietsen) - waarbij de Krakelingweg moet worden overgestoken - vindt waar deze weg doodloopt bij de autosnelweg A28 een metershoog kunstwerk van zilverkleurig roestvaststaal. Het beeld uit 1996 is van de kunstenaar P.A.M. (Piet) Slegers (1923-2016). Het beeld draagt een dubbele titel: ‘Tweede Kristallisatie’ en ‘Observer’.

De eerste titel verwijst naar de zeven stadia van de liefde, waarbij het zevende



▲ Het kunstwerk van Piet Slegers langs de A28.

en tevens laatste stadium volgens de Franse schrijver Stendhal, pseudoniem van M.H. Beyle (1783-1842), de tweede kristallisatie wordt genoemd.

De samenwerking tussen de Amerikaanse en Nederlandse luchtmacht (Soesterberg) in de jaren 1945-1994 in het kader van de NAVO wordt eveneens in dit kunstwerk verbeeld: waakzaamheid.

De zilverschittering weet de aandacht naar dit kunstwerk te trekken.



[www.zilverkamerzeist.nl](http://www.zilverkamerzeist.nl)

